

ДОБРОВОЛЬЦІ ЄВРЕЙСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ У ГАЛИЦЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМАЦІЯХ ДОБИ УКРАЇНСЬКИХ ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ (1914–1920 рр.)

Досліджені маловідомі факти, які стосуються служби єврейських добровольців у Легіоні Українських січових стрільців і Галицькій Армії, а також долі деяких з них.

Ключові слова: євреї, добровольці, Легіон, Галицька армія, Західно-українська Народна Республіка.

Постановка проблеми та її актуальність. Присутність добровольців єврейського походження у галицьких військових формаціях доби Українських визвольних змагань 1914–1920 рр. і досі залишається маловивченою сторінкою історії. Найбільш відомо про єврейський штурмовий курінь І корпусу Галицької армії (ГА), хоч і в його історії залишаються ще “білі плями”. Набагато менше інформації є в історичній літературі про єврейську чоту в складі Гуцульського куреня Галицької армії. Ще менше відомо про спроби євреїв створювати свої національні частини у складі збройних сил Західноукраїнської держави, які мали місце під час Листопадової революції і на тому етапі українсько-польської війни 1918–1919 рр., коли Галицька армія була “...мішаниною регулярних, партизанських або напівпартизанських відділів...” [27, 48]. Незначною є інформація про добровольців єврейського походження, які служили в Легіоні Українських січових стрільців.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Певну інформацію про добровольців єврейського походження, що служили в Легіоні січових стрільців, знаходимо у статті Я. Дашкевича “Взаємовідносини між українським та єврейським населенням у Східній Галичині (кінець ХІХ – початок

Томюк Ігор Михайлович, кандидат історичних наук, доцент, заступник декана юридичного факультету, Львівський університет бізнесу та права, м. Львів.

Опельбаум Юлій Шолоевич, кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри загальноекономічних дисциплін, Львівський університет бізнесу та права, м. Львів.

© Томюк І.М., Опельбаум Ю.Ш., 2011

XX ст.)”, опублікованій в “Українському історичному журналі” у 1990 р. і монографії М. Лазаровича “Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба”. Значно більший обсяг відповідної інформації міститься у брошурі Я. Дашкевича і Ю. Опельбаума “Українські січові стрільці Людвік Розенберг і Яків Насс”, підготовленій на основі дослідницького проекту, який виконувався під керівництвом Я. Дашкевича з липня 2008 р. по листопад 2009 р. Ця брошура містить інтерв’ю з Я. Дашкевичем, в якому він ділиться спогадами про Л. Розенберга і Я. Насса, які були друзями його батьків, та низку додатків до цього інтерв’ю.

Питання участі представників єврейського населення Галичини у діях Галицької армії розглядалися в працях Я. Дашкевича, М. Гона, О. Павлишина, Я. Хонігсмана, Ю. Опельбаума, Я. Тінченка та інших науковців.

Метою авторів статті є висвітлення найменш досліджених аспектів, які стосуються служби добровольців єврейського походження в Легіоні УСС і Галицької армії та долі деяких з них.

На початку XX ст. чимало галичан єврейського походження ідентифікувало себе з аж ніяк не панівною українською нацією. Насамперед, це т. зв. українці мойсеевого віросповідання, чисельність яких на початку 1900-х років перевищувала 40 тис. осіб [11, 66–67]. Але були також і особи єврейського походження, чие приєднання до українства супроводжувалось їх наверненням у християнство, як, наприклад, це сталося з матір’ю М. Рудницької – відомої української громадсько-політичної діячки, голови Світового союзу українок.

Отже, цілком закономірним виглядає той факт, що серед добровольців, які воювали на боці Австро-Угорщини в складі першої у XX ст. української збройної формації – Легіону УСС, були і українці єврейського походження. Один з них – Людвік Розенберг, відомий також як Володимир Чорній, особливо відзначився в Українських визвольних змаганнях. За часів Української Народної Республіки він був сотником і членом проводу (Стрілецької ради) наддніпрянського Січового стрілецтва, належав до кола найближчих соратників полковника Євгена Коновальця, та на початку 1920-х рр. їхні шляхи розійшлися. Л. Розенберг захопився комуністичними ідеями, вступив

до Комуністичної партії Східної Галичини (КПСГ), яка восени 1923 р. отримала назву Комуністичної партії Західної України (КПЗУ). Він навіть став членом ЦК КПСГ (КПЗУ), однак його погляди суперечили настановам Москви, внаслідок чого він зрештою опинився поза компартією. Під час сталінських репресій у Західній Україні в 1939–1941 рр. його заарештували і стратили.

Л. Розенберг розпочав свою службу в Легіоні УСС у третій сотні першої сотні, “майже весь склад сотні – це були середньошкільні учні і університетські студенти, в більшості учасники довоєнних стрілецьких і пластових організацій. Серйозним військовим духом та високою мораллю і політичною свідомістю вибилася ця сотня серед УСС...”*[13, 124]. Чотою, в якій Л. Розенберг розпочав свою службу в Легіоні, командував Л. Коберський. Командиром сотні був В. Дідушок, який, як і Л. Розенберг, відвідував засідання львівської “Драгоманівки” [20]. Отже, не виключено, що знайомство з В. Дідушком відіграло не останню роль у тому, що Л. Розенберг опинився серед тих 2,5 тис. осіб з-поміж більше ніж 10 тис. претендентів, яким вдалося потрапити до лав УСС на початку війни.

У КПСГ (КПЗУ) Л. Розенберг був одним із лідерів її національної течії, причому чи не найбільш радикальним. Недарма відомий діяч ОУН В. Макар, згадуючи про свої зустрічі з Л. Розенбергом у польському концтаборі Береза Картузька, зауважив щодо останнього: “...маю сумніви, чи не треба б його радше зарахувати до групи українських націоналістів...” [16, 87].

Спогади В. Макара стосуються середини 1930-х рр., а про політичні погляди Л. Розенберга у 1939 р. можна, зокрема, дізнатися з його листів до визначного українського громадського діяча та письменника Й. Назарука [33; 35]. В одному з них, торкаючись подій навколо Карпатської України, Л. Розенберг писав: “Живу як емігрант – думками про край. Останні події потрясли мною. <...> Думаю, що трагедія Підк. Укр. навчить людей, що не вільно бути в політиці легковірним. ...Не міг я зрозуміти позицію тих всіх, що без застережень вірили в месію Гітлера. Переглядаю

* У цій та інших цитатах з використаних джерел збережено їх орфографію й пунктуацію. Це ж зроблено у відношенні до бібліографічного опису цих джерел.

пресу і все констатую, що українці не вміють зацікавити других своєю проблемою” [32, спр. 307, арк. 11–12]. У цьому ж листі Л. Розенберг висловлює подив із приводу відсутності реакції української пропаганди на опубліковану в одному з відомих зарубіжних часописів статтю, в якій Петра І показано спасителем України [32, спр. 307, арк. 12]. У плані розуміння тодішніх політичних поглядів Л. Розенберга інтерес становить і лист, в якому Л. Розенберг зазначає: “...всі укр. письменники Рад. України... є ворогами Донцова... Всі їх міркування це не підступний, фалшивий “валенродизм” а потреба боротьби о краю Рад. Україну і тільки “Рад.”. Тим не менше це велика заслуга тих людей, що не відказуються від укр. рад. літератури, бо це український доробок” [33, спр. 307, арк. 8]. Це “тим не менше” на початку останнього речення наведеної цитати є дуже красномовним: воно свідчить про те, що у Розенберга вже не було жодних ілюзій щодо сутності радянського режиму. Цей висновок перегукується з тим, що відомо зі спогадів Я. Дашкевича про бесіди його матері з Л. Розенбергом восени 1939 р. За оцінкою Я. Дашкевича, у присутності якого ці бесіди відбувались, “...ілюзії Розенберга щодо комунізму розвіялися, тому вже ніщо не заважало йому сприймати політичні реалії із суто українських національних позицій” [12].

Торкнемося тепер долі ще одного учасника Українських визвольних змагань, про якого йдеться у згаданому інтерв'ю з Я. Дашкевичем, – старшого десятника Легіону УСС Я. Насса. Він був за фахом стоматологом, причому, за оцінкою Я. Дашкевича, в українському середовищі найпопулярнішим: “...Насс завжди носив пропам'ятну відзнаку українських січових стрільців і скрізь ходив так. А слід мати на увазі, що такі речі дуже драгували польських шовіністів” [12]. Під час німецької окупації Я. Насс відмовився від пропозиції представників українських національних кіл перейти разом із родиною на нелегальне становище: він пішов до гетто, сказавши, що “...тепер його обов'язок бути з євреями” [12].

У Легіоні Українських січових стрільців служили і представники єврейського населення Волині. Їх вступ до Легіону відбувся за таких обставин. У лютому 1916 р. на землях Волині, які внаслідок наступу німецьких та австро-угорських військ опинилися під контролем Відня, розпочалась акція з рекрутування добровольців до Легіону УСС,

якою займалися три комісаріати УСС – у Володимирі-Волинському, Ковелі та Луцьку. Налагодити справу рекрутування добровольців вдалося лише Володимир-Волинському комісаріату, який очолював четар М. Саевич. Хоча в своєму звіті від 6 березня 1916 р. він був змушений констатувати, що “...вербункова акція поступає дуже пиняво (повільно. – *Авт.*)”, але ще до 5 серпня того ж року з Володимира-Волинського до Коша УСС було відправлено майже 50 добровольців, причому відправка перших 20 новобранців відбулася саме 6 березня [34, арк. 6]. Проте навіть цей скромний результат являв собою певний здобуток.

По-перше, на Волині відступ російських військ супроводжувала масова евакуація населення, причому великою мірою вона відбувалась із примушення російських властей.

По-друге, брутальність окупаційного австро-угорського режиму викликала до нього величезну недовіру з боку волинян, яка тією чи іншою мірою поширювалася на комісаріати УСС. Щоправда, деякі представники австро-угорської влади, головним чином, галицькі українці, намагались урахувати й охороняти інтереси місцевого населення, задовольняти його нагальні потреби, як це робив комісар Володимира-Волинського Г. Мартинець. Невипадково населення Володимира-Волинського, більшість якого тоді становили євреї, активно виступило на користь його збереження на цій посаді, коли стало відомо, що він має її залишити [17, 19].

По-третє, для волинян вступ до Легіону УСС був надзвичайно ризикованою справою. По-перше, з ними поведи́ся б як зі зрадниками у випадку полонення їх росіянами. Про те, що цей момент брався до уваги при прийнятті рішення щодо вступу до Легіону УСС, свідчить такий запис від 22 березня 1916 р. у щоденнику Володимир-Волинського комісаріату УСС: “До... Січових Стрільців зголошує Вінценти Зубрицький. Се перший чоловік християнського віроісповідання, що сам заявив свою готовість піти навіть на позицію. Висказав лиш обаву перед полоном московським, бо тоді грозила би ему страшна смерть через повішення” [32, арк. 14]. По-друге, було зрозумілим, що волинські добровольці, найімовірніше, не зможуть повернутися на Волинь після війни, якщо там залишиться російська влада. До речі, через цей момент командант Коша УСС Н. Гірняк вважав, що акцію з рекрутування волинських добровольців доцільно

згорнути до мінімуму [15, 18–19]. Ось його міркування: “...непевність долі волинських земель... несе з собою і велике ризико для тих волинців, що вступають до УСС. Легко може наступити таке, що вони не маючи змоги вернути до рідні, мусіли би остати по тім боці кордону – лишені всякої опіки” [15, 18].

По-четверте, через політику царату рівень національної свідомості волинських українців був досить низьким. Як писав О. Думін, представники Легіону УСС “...працювали на... зарослому буряном національної несвідомості полі...” [10, 304]. Тому часто мали місце прикрі ситуації на кшталт тієї, з якою зіштовхнувся Д. Вітовський у селі Любча. Ось опис того, як його мешканці відреагували на агітацію за вступ до Легіону УСС: „...староста скликав сход. Було около 100 людей. <...> Тов. Кузик пояснив історію У.С.С. і заохочував, головно молодих хлопців, вступати в ряди УСС. Та даремна робота” [4, 31]. Д. Вітовський розумів, що “ту роботу, котру Москва віками цілими робила, щоби направити за якої півгодини тепер – неможливо” [4, 31]. Утім, слід зазначити, що завдяки діяльності комісаріатів УСС рівень української національної свідомості на Волині поступово почав зростати. Уже 21 квітня 1916 р. М. Саевич у своєму листі до М. Волошина зауважив: “Населення (українське – *Авт.*) зачинає інтересувати ся більше національною справою” [34, арк. 15].

Зі статті І. Крип'якевича [15] та щоденника Володимир-Волинського комісаріату УСС випливає, що саме євреї найбільш активно відгукнулися на агітацію за вступ до лав Українських січових стрільців у перші місяці діяльності представників Легіону на Волині, тобто тоді, коли було потрібно продемонструвати австро-угорським властям перспективність акції з рекрутування добровольців. Уже 12 березня 1916 р. у щоденнику Володимир-Волинського комісаріату УСС з'являється такий запис: “... дивна річ, що Жиди так радо і охочо приступають до стрільців і не дають ся відстрашити ніяким способом, коли противно Українців... треба дуже обережно приготовляти до вступлювання або впрост укривати, що они приступають до стрільців” [32, арк. 5]. А 8 квітня 1916 р., за декілька днів перед відправкою до Коша УСС третьої партії добровольців, половину складу якої становили євреї, у цьому ж щоденнику

було зазначено, що останні “...вписують ся якось охочо і з якимсь дивним розумінням, що ідуть до У.С.С. і їх не відстрашує навіть... що можуть піти до бою” [32, арк. 27].

Злам цієї тенденції намітився після відправки 5 червня 1916 р. до Коша УСС четвертої партії волинських добровольців. З поіменного списку шістьох новобранців, яких було відправлено з Володимира-Волинського до Коша 4 серпня 1916 р., дізнаємося, що серед них євреїв було лише двоє. Останні вступили до Легіону УСС між 1 і 4 серпня. Про це довідуємося, зіставивши інформацію про п'яту партію волинських добровольців з листівки М. Саевича, яку він відправив Р. Заклинському 1 серпня 1916 р. [36], із записом у щоденнику Володимир-Волинського комісаріату УСС від 4 серпня того ж року [32, арк. 117].

Те, що агітація за вступ до лав Січових стрільців знаходила позитивну реакцію в середовищі єврейства Володимирщини відповідало тим його настроям, які в щоденнику Володимир-Волинського комісаріату УСС охарактеризовано так: “...жидівське населення відносить ся сприяючо і симпатично до українського питання...” [32, арк. 24]. До речі, таке ж ставлення володимир-волинські євреї продемонстрували й в листопаді 1918 р., коли польський військовий підрозділ захопив Володимир-Волинський. Як згадував Л. Мишуга, цей підрозділ “...можна було б... прогнати, бо заворушилися всі жиди й наші люди, а в кожного була тоді зброя” [18, 56]. Отже, за свідченням Л. Мишуги, українці могли розраховувати на підтримку євреїв, якби була виявлена політична воля до опору полякам.

Як відбувалася абсорбція волинських новобранців у Легіоні УСС?

В “Українському Слові” від 15 березня 1916 р. А. Баб'юк, відомий пізніше як Мирослав Ірчан, поділився враженнями про зустріч із першою партією цих новобранців [1]. За А. Баб'юком, останні були політично свідомими людьми, які на запитання про те, за що вони будуть битися, дали таку відповідь: “За нашу Україну. ...Ми мусимо відбити її від Москалів...”. Проте в “Українському Слові” від 6 квітня 1916 р. стверджувалося, що “...справа так ідеально не представляє ся”, а тому зазначалося, що знадобиться “багато... труду і пожертвования, щоб їх освідомити, та зробити з них справдешних українських жовнірів...”.

Про організацію і хід абсорбції волинських добровольців у період з 8 березня по 12 червня 1916 р. дізнаємося з листа Н. Гірняка до І. Крип'якевича від 12 червня 1916 р.: "...Я зорганізував їх в окремих відділ, окружив спиритними підofiцерами* та казав більше звертати уваги на політичне освідомлення тих людей, ... я мав все готове для них заняття в коші. Що правда, клопотів я мав з ними нераз дуже багато, та я не звертав ніколи уваги на те" [15, 18].

Що ж до того, як самі волинські добровольці оцінювали своє становище в Коші, то з цього приводу повідомляється у записі від 14 липня 1916 р., зробленому в щоденнику Володимир-Волинського комісаріату УСС: "Добровольці волинські в... Коши майже всі вдоволені зі свого положення..." [32, арк. 105]. Проте не всі волинські новобранці зуміли втриматись у Легіоні УСС. Причини цього вказані в листі Н. Гірняка до І. Крип'якевича від 12 червня 1916 р.: "...я відсилав тільки фізично нездібних або апашів..." [15, 19]. На основі тексту виноски на с. 69 книжки Н. Гірняка [7] може скластися враження, що всі ті волинські новобранці, яких він відправив назад, у Володимир-Волинський, були євреями. Проте в щоденнику Володимир-Волинського комісаріату УСС читаємо: "Вечером приїздить дес. Дмуховський з запасного Курія і привозить з собою 9 волинських добровольців узнаних ... за нездібних до служби. Приїхало 5 (пять) християн а 4 (чотири) жидків" [32, арк. 46].

Отже, як бачимо, у Легіоні УСС існував невеликий підрозділ, значну частину стрільців якого становили євреї. Мало того, є підстави вважати, що в свідомості оточення він асоціювався з єврейством. Можливо, ця обставина відіграла певну роль у тому, що в Західноукраїнській Народній Республіці намагання євреїв мати власну міліцію та свої національні частини у складі Галицької армії знайшли розуміння й підтримку. У цьому відношенні симптоматичним виглядає те, як Н. Гірняк, перебуваючи на посаді команданта Тернопільської військової округи ЗУНР, відреагував на прохання євреїв Тернополя дозволити їм створити міліцію для охорони єврейського кварталу: "...я з

*Зі статті М. Яцківа про Кіш УСС відомо, що в березні 1916 р. командувати підрозділом волинських новобранців був призначений десятник В. Мекелита, а вести політосвітню роботу доручили вистуну М. Білячу.

охотою піддержав пропозицію жидівського громадянства... щоби зорганізувати сотню жидівської міліції для охорони жидівського кварталу м. Тернополя перед нападами та рабунками. Я казав видати тій сотні зброю та муніцію. Старшин жидів взяли ми на стан нашої армії... і вони одержували свої ґажі (платню – *Авт.*) з державної каси” [6, 137].

У виданнях, присвячених історії українського січового стрілецтва і Галицькій армії, можна побачити фотографію з похорону одного з волинських добровольців-євреїв Осипа Литвака, який помер 9 серпня 1916 р. внаслідок поранення. Він народився у 1898 р. у Володимирі-Волинському. За професією був кравцем. До Легіону УСС записався 9 березня 1916 р. Похований 10 серпня 1916 р. на єврейському цвинтарі Рогатина. Про все це дізнаємося з довідки, підготовленої А. Баб'юком. 9 вересня 1916 р. в “Українському Слові” з’явилася стаття А. Баб’юка, в якій докладно розповідається про похорон О. Литвака. У цій статті останній фігурує як Ю. Литвак і вказується, що його поховано 9 серпня 1916 р. [2]. Але є всі підстави стверджувати, що в обох випадках ідеться про ту ж саму особу.

Завдяки першим здобуткам акції з рекрутування добровольців до Легіону УСС австро-угорські власті, які взагалі у неї не вірили, зрозуміли, що на Волині в української національної справи є потенціал, із яким варто рахуватись. З цього приводу 12 червня 1916 р. Н. Гірняк писав до І. Крип’якевича: “Військові власті стали навіть поблажливо дивитися, а далі й помагати нашим комісарам у просвітній праці серед населення; зрозуміли, що там є Українці, яких зразу зовсім не признавали ... Ми здобули на Волині те, що недавно видавалося неможливим – перевагу над нечисленними, але сильними Поляками і починаємо паралізувати їх працю власне при помочі військових сфер. Це колосальний здобуток, якого львина частина належить тов. Саевичеві” [7, 69]. На нашу думку, є всі підстави до цих слів додати, що здобуток, про який говориться у листі Н. Гірняка, був би неможливим, якби не вступ до Легіону УСС представників єврейського населення Волині.

Щодо присутності добровольців єврейського походження в лавах Галицької армії, то кількісна оцінка неможлива

через брак відповідної джерельної бази. Залишається користуватись оцінками загального характеру. Ось що читаємо в одному із часописів Галицької армії: “В рядах нашого війська, як се кождий міг переконати ся, находить ся багато Жидів і то на всіх становисках, як прості рядовики, так підстаршини і старшини. Є се самі добровольці, які спільно з нами бороли ся проти Поляків...” [14].

Вступ галицьких євреїв до українського війська розпочався фактично ще під час Листопадової революції. В. Волицький (В. Бояринич) згадує про реакцію з боку євреїв Покуття на події перших днів листопада 1918 р.: “... треба підкреслити, що поскільки поляки на терені Покуття зайняли до української державности поставу пасивної льяояльности, то жиди вже на самому початку виявили її активною участю в її будуванні. Коломийські жиди зголошувалися до служби в Українському Війську від перших днів листопада” [3, 18].

Важливе значення для Галицької армії мав вступ до її лав єврейських фахівців – лікарів, медсестер, спеціалістів зв'язку та розвідки, ветеринарів, інженерів, бухгалтерів: поручник Л. Ляйнберг – командант радіослужби при Начальній Команді Галицької армії [27, 302–303]; поручник Ш. Баренбліт – командант технічної сотні III-го корпусу [24, 81, 572]; чотар Б. Буксбавм – ветеринарний референт 10-ої бригади [27, 318], сотник Фастман – начальний лікар 2-ої бригади [24, 288].

Ще під час Листопадової революції мали місце спроби галицьких євреїв творити свої національні частини у складі військ Західноукраїнської Республіки. Про це, зокрема, дізнаємося із праці С. Гольдельмана [10, 30]. Це прагнення набуло ще більшого розмаху після антиєврейського погрому у Львові, влаштованого польськими шовіністами. У своїй ґрунтовній праці з історії ЗУНР М. Стахів зазначав, що після цього погрому молоді євреї “... активно творили окреми відділи... для боротьби проти польського наїзду ...” [21, 72]. Ілюстрацією до цього твердження М. Стахіва може служити повідомлення жовківського часопису “Україна”, що 4 грудня 1918 р. на українсько-польський фронт вирушила єврейська сотня [26]. Те, що про єврейські національні частини у складі Галицької армії створені на першому етапі її існування докладно нічого не

відомо, пов'язано, очевидно, з тим, що вони через великі втрати припинили своє існування ще до перетворення військ ЗУНР на регулярну армію.

Під час Чортківської наступальної операції знов спостерігається творення євреями своїх національних підрозділів у складі Галицької армії. Одразу ж після звільнення Тернополя від польської окупації, з ініціативи Тернопільської Єврейської національної ради й колишніх єврейських вояків австро-угорської армії почалася організація добровольчої єврейської бригади Галицької армії. Унаслідок відступу Галицької армії в кінці червня 1919 р. формування єврейської бригади довести до кінця не вдалося. Встигли лише підготувати до участі у воєнних діях один курінь чисельністю 1200 вояків, відомий в Галицькій армії як “Жидівський пробоевий курінь I корпусу” [24, 257]. Попри таку назву ця бойова одиниця не була моноетнічною за своїм особовим складом. Натомість моноетнічною була єврейська чота, яка під час Чортківської операції воювала у складі Гуцульського куреня Галицької армії. У бою під Черчем вона була розгромлена, про що згадується: “...під діланням гуцульських багнетів розбігається ворог в розтіч і натрапляє ще на жидівський відділ, якого розбиває” [5, 9]. Легко зауважити, що цей опис розгрому єврейської чоти дещо відрізняється від того, який подав Я. Тінченко, хоч останній і спирався на вищевказані спогади [5]. Зіставлення даних про чисельність вояків цієї чоти дає підстави для припущення, що напередодні переходу Галицької армії через р. Збруч вона втратила майже половину свого особового складу [5; 25, 43–44]. Це, очевидно, і стало причиною її розформування.

Слід також указати на існування двох версій щодо появи єврейської чоти в Гуцульському курені. У статті [5] стверджується, що вона була створена із 70 нестройових вояків єврейської національності, що служили в Гуцульському курені й раніше. За Л. Макарушкою, чоту, про яку йдеться, створили єврейські добровольці, які організованою групою приєдналися до Гуцульського куреня в районі Бучач–Монастириська під час Чортківської наступальної операції [25, 43–44].

Імена деяких єврейських вояків Галицької армії були в ній загальновідомими. Ми обмежимося згадкою про чотара

С. Ротенберга, який командував створеною ним кінною кулеметною сотнею 4-ої бригади і якого в споминах ветерана Галицької армії В. Михайліва названо “взірцем патріота й оборонця України” [19, 7].

В історичній літературі панує думка, що першопрчиною вступу єврейських добровольців до військових формувань Західноукраїнської держави став згаданий вище погром у Львові. Проте, як бачимо, представники єврейського населення Галичини почали вступати в них уже в перші дні листопада 1918 р. А тому із подібною думкою погодитись не можна.

Насправді ж львівський погром та інші антиєврейські акції польських шовіністів були лише одним із тих чинників, що зумовили підтримку ЗУНР євреями. Зокрема, не підлягає сумніву, що до цього явища чималою мірою спричинився загальний стан стосунків між галицькими українцями і євреями. Зрозуміло, ці стосунки не слід ідеалізувати. Але якби вони були ворожими, то навряд чи існувала б на початку ХХ ст. багатотисячна група українців мойсеевого віросповідання. У цьому ж контексті заслуговує на увагу те, що починаючи від перших років ХХ ст. щораз більшу популярність у єврейському середовищі набувала ідея українсько-єврейського союзу [11, 70]. У той же час польсько-єврейські стосунки неухильно погіршувалися через ворожість польських націоналістичних кіл до єврейського національного відродження. Слід урахувати й морально-психологічний чинник. Чи не найкраще його сутність передає думка офіцера-єврея із Жидівського куреня ГА, що цей “...курінь освятив своїми могилами на Наддніпрянщині і Наддніпрянщині союз жидівського і українського народу, союз тих двох народів, яких спільний гнет і спільна кривда кинули в обійми при будові незалежної, самостійної, вільної, демократичної держави – дорогої України” [8, 21].

Також, безсумнівно, належить взяти до уваги те, що до перелічених чинників додався, значно посиливши їх, ще один, причому надзвичайно важливий – послідовно демократична національна політика галицької української держави.

Висновки. Присутність добровольців єврейського походження у Легіоні УСС і Галицькій армії мала неабияке

значення для підтвердження життєвості української національної ідеї. Адже вона засвідчила, що ця ідея здатна приваблювати й представників населення України, що не належать до її титульної нації.

1. *Баб'юк А.* Стрільці-добровольці з Волині в Січовім Коші / А. Баб'юк // Укр. Слово. – 1916. – 15 берез.
2. *Баб'юк А.* Похорон стрільця / А. Баб'юк // Укр. Слово. – 1916. – 9 верес.
3. *Бояринич В.* Кривавий шлях 19.XII.1918 – 15.V.1919: П'ять місяців боїв III куреня 24 п. п. ім. гетьм. П. Дорошенка за Львів / В. Бояринич. – Львів, 1936. – 128 с.
4. Волинський записник Дмитра Вітовського (5.05.1916–5. 03.1917) / за ред. д-ра іст. н., проф. Я. Малика. – Л. : Вид. центр ЛНУ ім. Ів. Франка, 2002. – 64 с.
5. Г.Г. Бій 11. бригади УГА. Під Черчем // Літопис Червоної Калини. – 1931. – № 11. – С. 9.
6. *Гірняк Н.* 48 днів на чолі Тернопільської військової округи / Н. Гірняк // Календар “Червоної Калини” на 1938 рік. – Львів, 1937. – С. 130 – 141.
7. *Гірняк Н.* Організація і духовий ріст Українських Січових Стрільців / Н. Гірняк. – Філадельфія: Америка, 1955. – 84 с.
8. Г-р Н. Передісторія і історія жидівського пробоевого куріня 1. корпусу У.Г.А: закінчення / Н. Г-р // Український Скиталець. – 1921. – Ч. 5. – С. 17–23.
9. *Гольдельман С.* Листи жидівського соціал-демократа про Україну : матеріали до історії українсько-жидівських відносин за час революції / С. Гольдельман. – Відень, 1921. – 80 с.
10. *Думін О.* Історія легіону Українських Січових Стрільців : 1914–1918 / О. Думін. – Львів: Черв. Калина, 1936. – 375 с.
11. *Дашкевич Я.Р.* Взаємовідносини між українським та єврейським населенням у Східній Галичині (кінець XIX – початок XX ст.) / Я.Р. Дашкевич // Укр. істор. журнал. – 1990. – № 10. – С. 63–73.
12. Українські січові стрільці Людвік Розенберг і Яків Насс: інтерв'ю з проф. Ярославом Дашкевичем [Електронний ресурс] / Я. Дашкевич. – Режим доступу: <http://www.jewishheritage.org.ua>
13. За волю України: історичний збірник УСС: В 50-ліття збройного виступу Української Січових Стрільців проти Москви: 1914–1916. – Нью Йорк, 1967. – 608 с.
14. Козацький Голос. – 1919. – 21 серп.
15. *К. І.* УСС у Володимирі: 1916-17 / І. К. // Літопис Червоної Калини. – 1932. – № 5. – С. 18–21.
16. *Макар В.* Береза Картузька: роки неволі та боротьби / В. Макар. – Торонто; Київ, 2001. – 520 с.
17. *Мартинець Г.* Мій побут і праця на Волині: (спомини) / Г. Мартинець // Літопис Волині. – 1967. – Ч. 9. – С. 6–20.

18. *Мишуга Л.* Збірник / Л. Мишуга. – Джерзі-Сіті ; Нью Йорк : Свобода, 1973. – 357 с.
19. *Михайлів В.* Сальцьо Ротенберг / В. Михайлів // Ратуша. – 1990. – 29 лист.
20. *Роздольський Р.* До історії українського ліво-соціалістичного руху в Галичині: (підчасвоєнні “Драгоманівки” 1916–1918 рр.) / Р. Роздольський // Діялог. – 1984. – Ч. 10 – С. 77–83 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://livasprava.in.ua/archive/index.php?option=com_content&view=article&catid=21:ssw&id=890:ssm-m-sina.
21. *Стахів М.* Західна Україна: нарис історії державного будівництва та збройної і дипломатичної оборони в 1918–1923 / М. Стахів. – Скрантон, 1960. – Т. IV. – 192 с.
22. *Степовенко М.* “Українські Січові Стрільці” на Волині / М. Степовенко // Червона Калина: літ. зб. “Українського Січового Війська” / під ред. М. Угриня-Безгрішного. – Б. м., 1918. – Ч. 1. – С. 119–126.
23. *Тинченко Я.* Еврейские формирования Западной Украины – 2 [Електронний ресурс] / Я. Тинченко. – Режим доступу: joanerges.livejournal.com/516544.html.
24. Українська Галицька Армія: у 40-річчя її участі у визвольних змаганнях: (матеріали до історії). – Вінніпег, 1958. – Т. 1. – 674 с.
25. Українська Галицька Армія: у 50-річчя її участі у визвольних змаганнях: (матеріали до історії). – Вінніпег, 1968. – Т. 4. – 290 с.
26. Україна. – 1918. – 8 груд.
27. *Шанковський Л.* Українська Галицька Армія: воєнно-історична студія / Л. Шанковський – Л.: НТШ, 1999. – 397 с.
28. *Шкумеляк Ю.* З новітньої Січі : (кінець) / Ю. Шкумеляк // Укр. Сл. – 1916. – 6 квіт.
29. Шляхами Золотого Поділля : Тернопільщина і Скалатщина. – Філядельфія, 1983. – Т. 3. – 846 с.
30. *Яцків М.* До історії Коша У.С.В.: від самого початку, аж по кінець марта 1916 р., на основі зібраних на місці записок / М. Яцків // Тим що впали: 1914–1916: літ.-міст. зб. – Львів, 1917. – С. 95–111.
31. Центральний державний історичний архів України у Львові (далі – ЦДА України у Львові), ф. 353, оп. 1, спр. 99.
32. ЦДА України у Львові, ф. 359, оп. 1, спр. 81.
33. ЦДА України у Львові, ф. 395, оп. 1, спр. 8.
34. ЦДА України у Львові, ф. 406, оп. 1, спр. 70.
35. Відділ рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України, зак № 147/23.
36. *Якимович Б.З.* Форпост незалежності (Львів у 1988–1996 рр.) / Б.З. Якимович, Л.Т. Сенік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://map.lviv.ua/statti/senyk.html>.

Надійшла до редколегії 21.11.2011 р.

Рецензент: *М.М. Голік*, кандидат історичних наук, доцент, Академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м.Львів.

Томюк І.М., Опельбаум Ю.Ш.
ДОБРОВОЛЬЦЫ ЕВРЕЙСКОГО ПРОИСХОЖДЕНИЯ В ГАЛИЦКИХ ВОЙНСКИХ ФОРМИРОВАНИЯХ ПЕРИОДА УКРАИНСКОЙ ОСВОДИТЕЛЬНОЙ БОРЬБЫ (1914–1920 гг.)

Исследованы малоизвестные факты, касающиеся службы еврейских добровольцев в Легионе украинских сечевых стрелцов и Галицкой Армии, а также судьбы некоторых из них.

Ключевые слова: евреи, добровольцы, легион, Галицкая Армия, Западно-украинская Народная Республика.

Tomiuk I., Opelbaum Yu.
JEWISH VOLUNTEERS IN GALICIAN MILITARY FORMATIONS OF THE ERA OF UKRAINIAN LIBERATION MOVEMENT IN 1914-1920

The article presents little known facts relating to the service of Jewish volunteers in the Legion of Ukrainian Sich Riflemen and Galician Army and the fate of some of them.

Key words: Jews, volunteers, legion, Galician Army, Western Ukrainian National Republic.